

VIII. ВИСНОВКИ

Туреччина та Україна мають спільні особливості з точки зору деяких існуючих проблем, невизначеності та заплутаності законодавства.

Існує потреба провести роботу направлену на полегшення бізнесу інвесторів та підприємств, що мають торгові зв'язки, на зменшення податкового тиску на найманих працівників, на перегляд угоди про запобігання подвійному оподаткуванню.

Крім цього, для того, щоб слідкувати за фінансовим та правовим законодавством обох країн, буде корисно провести певну роботу та створити окремий підрозділ.

Професор, Доктор Омер Фарук ЧОЛАК
кафедра економіки
Університет Газі

ПЕРЕТВОРЕННЯ У БАНКІВСЬКІЙ ГАЛУЗІ ТУРЕЧЧИНИ ТА БАНКІВСЬКІ ІНВЕСТИЦІЇ У КРАЇНИ ЄВРАЗІЇ

Перетворення у банківській галузі Туреччини розпочалися у 1980 р. завдяки прийнятим тоді рішенням був здійснений перехід до ліберальної політики у визначенні відсотків за внесками та покладено край практиці визначення ставки відсотків Центральним банком Республіки Туреччина. Відразу після прийняття зазначених рішень, у 1986 р. розпочала свою діяльність Стамбульська товарна біржа та розпочалась робота по завершенню інституційного оформлення фінансової системи. У 1989 р. були усунуті перешкоди для руху капіталів у Туреччині і розпочато інтеграцію фінансової системи Туреччини до міжнародної системи.

Макроекономічні тенденції 1990-х років та той факт, що юридична інфраструктура фінансової системи країни ще не була остаточно сформована, призвели до криз 1994 та 2001 років. У результаті введення у дію програми реорганізації після кризи 2001 р., банківський сектор Туреччини позбувся значної частини ризиків, з якими він стикався раніше. Таким чином, починаючи з 2005 р. зріс рівень довіри міжнародних фінансових організацій до турецьких банків, і вони розпочали частково або повністю купувати турецькі банки. У результаті цього процесу турецькі банки почали

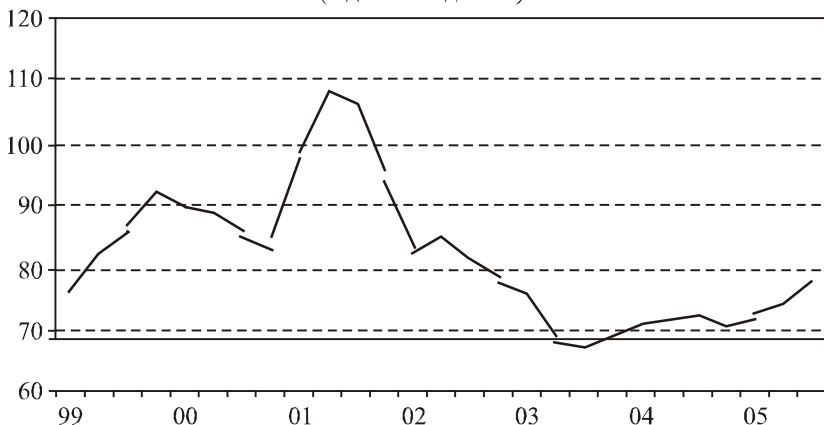
збільшувати обсяги інвестицій в іноземні країни, в першу чергу у країни Європейського Союзу.

В цьому дослідженні після викладення сучасного стану банківської системи Туреччини будуть досліджені інвестиції до країн Євразії.

Найважливішою подією останніх років у банківській сфері Туреччини стало те, що починаючи з 2005 р. іноземні банки почали здійснювати прямі інвестиції або інвестиції через спільні підприємства в турецькі банки. Після утворення спільного підприємства у 2004 р. між «Тюрк Економі Банкаси А.Ш.» (АТ «Економічний банк Туреччини») та «БНП Парібас», більшість акцій «Торговельного банку Туреччини» були придбані Fortisbank. Крім цього, спільне підприємство «Коч Холдінга» та «Уно Кредіто» придбало більшість акцій «Япи ве Креді Банкаси А.Ш.» (А.Т. «Будівельно-кредитний банк»), що належав «Коч Фінансал Хізметлері». 30 відсотків «Т.Гаранті Банкаси А.Ш.» (АТ «Гарантійний банк Туреччини») були реалізовані «ГЕ Консьюмер Фінанс», останнім прикладом є продаж на початку 2006 р. 46 відсотків «Фінансбанка» «Національному банку Греції» за 2,77 мільярди доларів.

Внаслідок зазначених подій станом на вересень 2005 р. у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року сумарні активи банківської системи Туреччини зросли на 24 відсотки і досягли 271 мільярда доларів. У результаті цього відношення сумарних активів до ВВП збільшилося на 78 відсотків.

Сумарні активи банківської системи
(відсотки від ВВП)

Строк 55 відсотків усього обсягу активів банків і 81 відсотку коштів є меншим 1 року. Власні кошти у порівнянні з минулорічним періодом зросли на 19 відсотків і досягли 35,3 мільярда доларів. На даний момент у банківському секторі Туреччини функціонують 47 банків із 6164 відділеннями.

Таблиця 1

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТУРЕЧЧИНИ, вересень 2005 р.

	Млн дол.	Зміни за рік у доларах, %
Комерційні банки	262,168	39
Державні банки	85,333	32
Приватні банки	160,189	41
Фондові банки	1,410	-65
Іноземні банки	15,236	135
Банки, що не приймають внески	9,216	17
Загалом	271,385	38

Джерело: Асоціація банків Туреччини, 2005, Банківський сектор Туреччини станом на вересень 2005 р.

Доля першої п'ятірки банків досягає 62 відсотків активів галузі, 65 відсотків внесків та 55 відсотків кредитів. Доля першої десятки складає 85 відсотків активів галузі, 89 відсотків внесків та 78 відсотків кредитів.

Таблиця 2

КОНЦЕНТРАЦІЯ РЕСУРСІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ (%)

	Вересень 2004	Грудень 2004	Вересень 2005
Перша п'ятірка банків*			
Сумарні активи	60	60	62
Сумарні внески	62	64	65
Сумарні кредити	53	48	55
Перша десятка банків*			
Сумарні активи	82	84	85
Сумарні внески	86	88	89
Сумарні кредити	76	77	78

* Відношення до суми активів

Джерело: Асоціація банків Туреччини, 2005, Банківський сектор Туреччини станом на вересень 2005 р.

Якщо станом на вересень 2004 р. до першої п'ятірки входили 1 державний та 4 приватних банки, станом на вересень 2005 р. вона складалася з 2 державних та 3 приватних банків. В обидва періоди до першої десятки входили 3 державні та 7 приватних банків. Така структура галузі демонструє типові риси олігополістичного ринку.

Доля кредитів у загальному обсязі активів зросла з 33 до 37 відсотків. Продовжилося особливо швидке зростання по кредитах у нових турецьких лірах. Доля кредитів у нових турецьких лірах у порівнянні з попереднім роком зросла на 6 пунктів і досягла 26 відсотків, а доля кредитів в іноземній валюті зменшилася на 2 пункти і знизилася до 11 відсотків. На зростання обсягу кредитів вплинуло зростання у кредитах, що здійснюються шляхом використання кредитних карт, а також споживчих кредитах, у першу чергу на житло та автомобілі. Доля споживчих кредитів у кредитах ощадних банків зросла з 16 відсотків наприкінці 2004 р. до 23 відсотків станом на вересень 2005 р., а доля кредитних карток знизилася на 3 пункти та скоротилася до 14 відсотків.

Співвідношення кредитів до загального обсягу активів складає 24 відсотки у державних банках, 43 відсотки у приватних банках та 50 відсотків в іноземних банках. Відсоток переведення внесків у кредити в цілому по галузі у порівнянні з попереднім роком

зріс на 8 пунктів і досяг 59 відсотків. Станом на вересень 2005 р. цей показник склав 31 відсоток у державних банках, 69 відсотків у приватних банках та 84 відсотки в іноземних банках.

Загальний обсяг вкладів станом на вересень 2005 р. у порівнянні із попереднім роком зріс на 22 відсотки, а вклади в нових турецьких лірах — на 38 відсотків. Зростання вкладів в іноземній валюті в еквіваленті в нових турецьких лірах залишилося на рівні 3 відсотків. У відповідності до цієї тенденції, доля вкладів у нових турецьких лірах у загальному обсязі пасивів зросла на 4 пункти і досягла 39 відсотків, а доля вкладів в іноземній валюті зменшилася на 5 пунктів і скоротилася до 25 відсотків.

Середній строк вкладів у нових турецьких лірах, іноземній валюті та загальний складає приблизно 3 місяці. Кошти недепозитного характеру, які складають 17 відсотків усіх коштів, станом на вересень 2005 р. у порівнянні із аналогічним періодом попереднього року зросли на 27 відсотків. Зростання обсягу коштів недепозитного характеру зумовлений зростанням обсягу кредитів, що надаються з-за кордону.

Власні кошти галузі досягли рівня 35,3 мільярдів доларів. Разом із цим співвідношення власних коштів до загального обсягу активів залишилося на рівні 13 відсотків. Станом на вересень 2005 чистий прибуток галузі за період склав 3,30 мільйонів доларів. За період перших дев'яти місяців прибутковість активів банківського сектору склала 1,1 відсоток, прибутковість власних коштів — 8,6 відсотків.

Кількість зайнятих у банківському секторі, яка наприкінці 2004 р. складала 127,163 осіб, зросла на 3,849 осіб і станом на вересень 2005 р. збільшилася до 131,012. Кількість зайнятих збільшилась у приватних та іноземних банках і зменшилась у державних і фондових банках.

Процес перетворень, у який вступила економіка Туреччини у 1980-х роках, на початку 1990-х створив підґрунтя для нових проривів, і сьогодні Туреччина перетворилася на країну, що не лише намагається залучити капітали з іноземних країн, але й одночасно експортує капітал. Такі зміни є наслідком намагання Туреччини знайти для себе тверде підґрунтя у світі, який почав зменшуватися разом із процесом глобалізації.

Ми можемо назвати двадцяте сторіччя епохою економічної та політичної інтеграції різних країн. Завдяки такій інтеграції, ми стали свідками того, що країни, які століттями воювали одна проти одної (наприклад Німеччина і Франція) стали членами одного союзу (Європейський Союз). Разом із розпадом Радянського

Союзу у цьому регіоні також з'явилися спроби слабкої інтеграції. Наприклад, Організація чорноморського економічного співробітництва виникла у результаті таких спроб об'єднання. Але ці інтеграційні процеси ще не завершені, а отже між країнами, що розташовані в Євразійському регіоні, не вдалося створити єдності. З другого боку, між цими країнами існують важливі галузі для співробітництва.

Євразія — це назва великого регіону, значного настільки, що його не слід розглядати виключно у географічному вимірі. Країни, розташовані у цьому регіоні, мають спільні історичні й культурні цінності. Після розпаду Радянського Союзу на початку 1990-х років кількість країн у регіоні різко зросла. Незважаючи на розділ, ці країни не повністю розірвали зв'язки, що їх поєднували. Основним фактором, який забезпечив це, стало те, що країни (незважаючи на те, що вони вже стали різними державами) додали до спільних культурних і економічних цінностей ще й нові економічні цінності.

Якщо дивитися у світовому масштабі, Євразія, завдяки своєму великому економічному потенціалу, стає однією зі зростаючих світових економічних потуг. Цей регіон площею приблизно 25 мільйонів квадратних кілометрів має (без Туреччини) населення близько 300 мільйонів, загальний національний прибуток у сумі 740 мільярдів доларів та обсяг торгівлі у 425 мільярдів доларів. Разом із цим завдяки покладам нафти та природного газу Євразія є одним із важливих гравців у глобальній енергетичній геополітиці.

Між Російською Федерацією, яка серед Євразійських країн має ВВП на рівні 582.4 мільярди доларів США та площу 17 мільйонів квадратних кілометрів, і нашою країною склалися досить тісні економічні зв'язки. Після розпаду Радянського Союзу в Російській Федерації спочатку зарекомендували себе малі підприємства, а громадяни Росії створили міст між нашими країнами шляхом розвитку човникової торгівлі. Пізніше ці стосунки розширилися і на великі підприємства, турецькі будівельні компанії почали брати участь у тендерах на будівництво житла для військовослужбовців, що поверталися зі Східної Європи, разом із компаніями інших країн вигравали ці тендери та успішно завершували будівництво. На сьогоднішній день турецькі фірми успішно працюють у Російській Федерації в банківському секторі, обробній промисловості, будівництві і роздрібній торгівлі. З другого боку, між Російською Федерацією і Туреччиною здійснюються важливі проекти в галузі енергетики. В цих проектах спільно працюють російські і турецькі підприємства.

Інші країни, розташовані в євразійському регіоні, також будують тісне співробітництво з Туреччиною. Одним із результатів цього співробітництва стало те, що турецький капітал, з метою сприяння розвитку зазначених країн, відіграє велику роль у започаткуванні важливих ініціатив, більшість із яких були успішно реалізовані. Турецькі інвестори в зазначених країнах діють у галузі будівництва аеропортів, шляхів та портів, банківському секторі, текстильній галузі, енергетиці, телекомунікаціях, виробництві газованих та алкогольних напоїв, виробництві нафти та рідкого газу, а також у багатьох інших областях.

Туреччина зробила серйозні кроки на шляху розвитку торговельних та економічних стосунків з Білоруссю, Грузією, Україною, Молдовою та країнами Середньої Азії. Турецькі підприємства своїми інвестиціями, що здійснюються у галузі будівництва, енергетики, банківської справи та транспорту, які є надзвичайно важливими елементами розбудови економіки Азербайджану, Казахстану та Грузії, продовжують сприяти розвитку цих країн.

За даними Державного казначейства, країни Євразії мають значну частку в обсязі прямих інвестицій Туреччини до закордонних країн. При розгляді по галузях, енергетика, банківський сектор, обробна промисловість, будівництво та торгівля є галузями, до яких здійснюється найбільше інвестицій. Країнами, до яких Туреччина здійснює найбільше інвестицій, є Азербайджан, Казахстан та Російська Федерація (Див. табл. у Додатку).

Станом на 2005 р. банківські інвестиції, здійснені турецькими банками до закордонних країн, складають 1,037 мільярдів доларів. 120,6 мільйони доларів, що становить 11,6 % цих інвестицій, було вкладено до країн Євразії. Найбільша частка цих інвестицій у розмірі 58,3 % зроблена до Російської Федерації, 26,7 % до Казахстану і 4 % до Азербайджану.

Протягом останніх двадцяти п'яти років економіка Туреччини стала великою відкритою економікою, а Туреччина перетворилася на країну, що не лише є об'єктом інвестування, але одночасно здійснює експорт капіталу. Банківський сектор, хоч і пережив кілька серйозних криз, зміг швидко відродитися.

Сьогодні сфера діяльності цього сектору простяглася на величезному просторі від країн Європейського Союзу до країн Євразії. Туреччина разом із Російською Федерацією є двома країнами Євразійського регіону, які одночасно розташовані на Європейському та Азійському континентах. Перебрання нашою країною на себе важливих економічних функцій в Євразійському регіоні буде на користь усім країнам регіону. Хоча до сьогоднішнього дня

Туреччина відігравала ведучу роль у багатьох областях, у деяких питаннях досі є певні технічні проблеми. Вони мають бути вирішені шляхом міждержавних переговорів. Способи вирішення цих проблем, які будуть віднайдені, сприятимуть усім країнам регіону не лише у банківській галузі, але й в інших питаннях.

Література

1. DEİK, 2005, Yeni Bir Ekonomik Güç Olarak Avrasya (Пада зовнішньоекономічних відносин, 2005, «Євразія як нова економічна потуга»).
2. Hazine Müsteşarlığı, Doğrudan Yatırım İstatistikleri, www.hazine.gov.tr (Державне Казначейство, «Статистичні відомості щодо прямих інвестицій»).
3. TBB, 2005, Eylül 2005 İtibari ile Türk Bankacılık Sektörü, www.tbb.org.tr (Асоціація банків Туреччини, 2005, «Банківський сектор Туреччини станом на вересень 2005»).

Доц. Д-р Азіз КОНУКМАН
Університет Газі

ТРУДНОЩІ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ІНОЗЕМНІ ПРАЦІВНИКИ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ В ТУРЕЧЧИНІ, ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У нашій країні наряду з особами, що на законних підставах постійно чи тимчасово перебувають у країні (легальні іноземні робітники), є іноземці, які нелегально постійно чи тимчасово перебувають у країні (нелегальні іноземні робітники).

Особи, що входять до першої групи, складають пласт висококваліфікованих працівників; з цієї причини немає значних труднощів та проблем у їхньому працевлаштуванні. А ті проблеми, що існують, в найбільшій мірі впливають з законодавства, тому що законодавство, яке регулює працевлаштування іноземців, безсумнівно, в деякій мірі обмежує їхні соціальні права та свободи, що впливають з їхньої праці. Крім того, затримки при видачі дозволів на працевлаштування, яких з кожним роком видається все менше, складають окрему проблему.

Основною проблемою є особи, що відносяться до другої групи, адже такі особи, з одного боку, заробляють на життя завдяки